

Rautatienomenapuu - Juuret Hyvinkäällä

Hyvinkään maine puutarhakaupunkina on saanut alkunsa Valtion Rautateiden Keskuspuutarhasta, joka toimi Hyvinkäällä vuosina 1874-1962. Keskuspuutarha sijaitsi nykyisen Kirjastoaukion ja Jussintorin liikekiinteistön vaiheilla.

Keskuspuutarhalla kasvatettiin erilaisia kasveja valtion rautatielaitoksen tarpeisiin. Kasvit lastattiin Hyvinkäällä juniin ja lähetettiin asemille ja liikennepaikoille ympäri Suomen.

Keskuspuutarhan tunnetuin perintö on rautatienomenapuu, *Malus 'Hyvingiensis'*.

Puun tarina alkaa Tukholmasta, Ruotsin kuninkaallisen maatalouskoelaitoksen viljelmiltä, jossa noin vuonna 1860 löytyi siperianomenapuun siemenkylvöksestä riippuvakasvuinen taimi, joka nimettiin tieteelliselle nimelle *Pyrus prunifolia 'Pendula'* (riippuvakasvuinen siperianomenapuu).

Kyseisestä puusta vartettu taimi ostettiin Hyvinkäälle Valtion Rautateiden keskuspuutarhaan 1870-luvulla.

Valtion Rautateiden Keskuspuutarhalla seurattiin ajan henkeä ja tehtiin runsaasti erilaisia kokeiluja ja kehitystyötä eri kasvien parissa. Ylipuutarhurien Rudolf Grönholmin (ylipuutarhurina 1874-1896) ja Willy Nykoppin (ylipuutarhurina 1896-1929) johdolla Tukholmasta ostetun riippuvakasvuisen omenapuun siemenkylvöksestä löytyi riippuvakasvuinen taimi, joka poikkesi monien ominaisuuksien osalta äidistään.

'Hyvingiensiksen' syntymävuosi ajoittuu välille 1893-1903. Willy Nykoppia voitaneen pitää rautatienomenapuun jalostajana tai vähintään sen nimeäjänä.

Rautatienomenapuun kukkanuput ovat vaaleanpunaiset. Kukkien avautuessa väri vähitellen haipuu ja avoimet kukat ovat valkeita.

Rautatienomenapuun nimeäminen ja levittäytyminen

Löydetty taimi sai aikakauden käytännön mukaisesti nimen *Pyrus prunifolia pendula Hyvingiensis*. Omenat on myöhemmin tunnistettu kasvitieteellisesti omaksi suvukseen ja suku on nimetty uudelleen *Malus*-nimelle.

Vaikka Nykopp on muistikirjamerkintöjensä mukaan jo varhain huomannut 'Hyvingiensiksen' arvon ei puuta vielä hänen aikanaan levitetty kovin laajalle. Erittäin kylmät talvet 1939–1940 verottivat vanhaa omenalajikkeistoa kotipihoissa ja taimistoissa.

Näinä vuosina Keskuspuutarhan riippuvakasvuinen lajike osoitti kestävyytensä ja silloinen ylipuutarhuri Kalle Jokela (ylipuutarhurina 1938-1971) ymmärsi puun arvon sen erinomaisen kylmänkestävyyden, kauniin muodon, hienon kukinnan ja hedelmien hyödynnettävyyden vuoksi. Jokelan aikana taimia ryhdyttiin kasvattamaan ja istuttamaan Suomen rautatieasemille ja muille liikennepaikoille, niinkin pohjoiseen kuin Tornioon ja Tervolaan.

Osa Jokelan aikakaudella istutetuista puista kasvavaa asemilla ja asemien puistoissa edelleen. Esimerkiksi Riihimäen asemalla kasvavat oletettavasti Suomen korkeimmat rautatienomenapuu ja Helsingin päärautatieaseman edustalla kasvava puuyksilö ihastuttaa kulkijoita erityisesti kukkiessaan keväisin.

Kalle Jokela ehdotti Puutarha-lehdessä vuonna 1963 'Hyvingiensiksen' nimeämistä "Rautatien puuksi" Valtionrautateiden 100-vuotis juhlan kunniaksi. Suomenkielinen nimi vakiintui nopeasti käyttöön ja piteni rautatienomenapuuksi "Viljelykasvien nimistön" ensimmäisessä painoksessa 1983. Rautatienomenapuu valittiin Hyvinkään kaupungin nimikkokasviksi 1996.

Hyvinkään Asemanpuistoon istutettiin rautatienomenapuun suuri yksilö 1953. Tietyvästi tämä yksilö on Hyvinkään vanhin yleisillä alueilla kasvava rautatienomenapuu.

Puu on toiminut rautatienomenapuun sormenjälkigeenitutkimuksessa kantapuuna. Geenitutkimusta on tehty vuosina 2011-2015 Helsingin yliopiston maataloustieteiden laitoksen sekä Uppsalan yliopiston ja Ruotsin maatalousyliopiston yhteisen luonnon monimuotoisuuskeskuksen hankkeessa.

Tutkimuksessa todistettiin, että rautatienomenapuu on todella suomalainen, Valtion Rautateiden taimistolla syntynyt oma riippaomenalajike ja ansaitsee todella tieteellinen lajikenimensä 'Hyvingiensis', mikä tarkoittaa hyvinkääläistä.

Rautatienomenapuita sijaitsee Hyvinkäällä kauppatorilla, rautatieasemalla ja asemalta Suomen Rautatiemuseolle johtavan ratapromenadin varrella sekä museon pihalla.

Uusimmat julkisilla alueilla kasvavat rautatienomenapuu on istutettu kauppakeskus Willan edustalle 2013.

Rautatienomenapuun hedelmät ovat koristeomenapuuksi suurehkoja ja niitä voidaan helposti hyödyntää talouskäytössä. Ne sopivat hienosti esimerkiksi hilloon tai omenapiirakkaan.

Tutustu Hyvinkään omenapuihin laajemmin Hyvin Hyvinkääläiset Omenaput – tarinakartan avulla!

<https://arcg.is/eWmy41>

Rautatienomenapuun kasvatapa ja kasvatus

Rautatienomenapuun kasvatapa on luonnostaan riippuva ja vanhemmiten puun latvus saa sateenvarjomaisen muodon. Muotoa on kuitenkin hyvä pitää yllä leikkaamalla puu säännöllisesti vuoden - kahden välein.

Leikkaamisessa poistetaan esimerkiksi mahdolliset vääriin suuntaan pyrkivät oksat ja toisiaan hankaavat oksat. Myös liian alas kasvavia oksia voidaan lyhentää.

Omenapuita lisätään suvuttomasti varttamalla haluttua lajiketta oleva varte ns. perusrunkoon.

Perusrunko muodostaa puun juuriosan ja halutun mittaisen rungon. Varteosa muodostaa puun latvuksen varttamiskohdan yläpuolelle. Puun perusrunko ei enää varttamisen jälkeen juurikaan kasva korkeutta. Puun korkeuskasvua voidaan säädellä varttamisen yhteydessä.

Nykyisin saatavilla olevien rautatienomenapuiden perusrungon korkeus on n. 180 cm. Latvuksen muodostavan rautatienomenapuun varteosan riippuva, alaspäin pyrkivä kasvatapa aiheuttaa sen, että puut eivät juurikaan kasva korkeutta. Puiden korkeus jäänee noin 2-2,5 metrin korkeuteen.

Rautatienomenapuu viihtyy aurinkoisella kasvupaikalla. Valoisa kasvupaikka takaa runsaan kukinnan ja hedelmäsadon. Se viihtyy tuoreessa, runsasravinteisessa, kalkitus ja vettä läpäisevässä maassa. Sen juuristo ei siedä märkyttä. Omenapuu kannattaa istuttaa loivaan kumpuun ja suojata talveksi jyrksijöiltä.